

VELKÁ ŘÍJNOVÁ SOCIALISTICKÁ REVOLUCE A REVOLUČNÍ PROMĚNA VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ

Revoluce jsou lokomotivami dějin,
svátkem utlačovaných a utiskovaných.

Karel Marx

Velká říjnová socialistická revoluce uskutečnila zásadní obrat v dějinách lidstva, otevřela novou historickou epochu — cestu k socialismu a komunismu. Je zároveň revolucí lidského svědomí a vědomí, revolucí vzdělání a práce, počátkem nové etapy a cesty tvůrčí potence subjektivního činitele.

Jak velkolepou úlohu při rozvoji vzdělání, zpřístupnění a zlidovění školství měla před sebou nová epocha, dokumentuje fakt, že v carském Rusku bylo kolem 80 procent ngramotných. Vládním výnosem, kterým bylo zavedeno všeobecné školení dospělých, bylo určeno odstranit ngramotnost do 1. října 1932. Zlidovění veškerého školství znamenalo jeho celkové přebudování. V lednu 1918 podepsal V. I. Lenin dekret o odluce církve od státu a státu od církve. V témže roce vydala sovětská vláda zákon o koedukaci a tím odstranila nerovnoprávnost žen i v oblasti vzdělání. V listopadu 1918 byl vydán zákon o jednotné pracovní škole a deklarace o základních typech jednotného školství. Tím vyvrcholila tvořivá iniciativa sovětské vlády a její úsilí o socialistickou výstavbu a přestavbu školy.

Deklarace o základních principech jednotné pracovní školy dala všem sovětským občanům možnost vzdělání, které se stalo bezplatným a jednotně organizovaným. Demokratický princip tohoto nového systému byl poprvé v dějinách nejen deklarativně vyhlášen, ale také důsledně principiálně realizován.

Deklarace o základních principech jednotné pracovní školy znamená zásadní přeměnu a předěl v pojetí školy. Lunačarskij ve stati „Jednotná pracovní škola a kulturní činnost v Rusku“ uvádí, že tyto změny mohly být uvedeny v život jen na bázi součinnosti všeruského kongresu lidové výchovy a za pomoci velkého množství dobře připravených učitelů. Zároveň charakterizuje zásady nové školské politiky:

- 1. Co možná nejvíce paralyzuje (komisariát lidové výchovy — pozn. M. S.) vliv všeruské pedagogické společnosti (snahy Kadělského).*
- 2. Spojuje učitelské sbory ve velká odborná sdružení, která se budou opírat o federaci mezinárodních vychovatelů.*
- 3. Zavádí stejná práva a pokud možno i stejné služné učitelům prvního a druhého stupně.*
- 4. Zavádí normální služné, co možno nejvyšší.*

5. Pomáhá všemožně, aby se vytvořily, rozvíjely pedagogické ústavy, které připravují učitele.
6. V přechodné době organizuje pedagogické kursy na nejširším podkladu. Tuto politiku přijala řada pedagogických sjezdů a byla definitivně určena na moskevské konferenci pro vzdělání učitelů.¹

Ondrej Pavlík ve své práci „Vývin sovietskeho školstva a pedagogiky“, psané ještě za okupace a vydané po našem osvobození v roce 1945, podává ucelený výklad procesu, jehož cílem je „vzdělávat všestrannou osobnost, jakou si vyžaduje komunistická společnost, prostřednictvím široké výchovy rozumové, mravní, estetické, tělesné a polytechnické“.²

Boj dvou systémů, nově se rodícího socialistického společenství na straně jedné a agresivního, parazitního imperialismu na straně druhé, se otevřel v celé škále protikladných tendencí. Tento boj měl všechny znaky antagonistických rozporů a jeho intenzita se plně odrážela i v oblasti výchovy a vzdělání.

Nové rysy socialistické výchovy a vzdělání formuloval ve svém vystoupení na III. sjezdu RKSM 2. října 1920 Vladimír Iljič Lenin. Třídlní spojení pedagogiky s oblastí ideologie od této chvíle nově vymezuje její úlohu a význam jako vědeckého základu komunistické výchovy.

Leninem byla zcela jednoznačně dána odpověď na otázku charakteru — obsahu a metod — nového pojetí systému vzdělání v socialistické škole. „Pouze přetvoříme-li ze základu studium, organizaci a výchovu mládeže,“ řekl V. I. Lenin, „můžeme dosáhnout toho, aby výsledkem úsilí mladé generace bylo vybudování společnosti lišící se od staré, to znamená vybudování komunistické společnosti.“³

Ideové zaměření pedagogiky, které je spojováno s úsilím o politické uvědomění mas, je v dialektickém vztahu k politice vymezeno V. I. Leninem jako vztah obecného a zvláštního. Přitom je třeba mít na mysli, že cíle výchovy jsou o to náročnější a složitější, čím jsou určující společenské vztahy rozvinutější. V tomto procesu jsou pro člověka určující sociální faktory a problém sociálního a biologického ve výchově a rozvoji člověka je jedním z nejdůležitějších metodických problémů. Lenin kritizuje buržoazní pedagogiku, která zkoumá pouze biologickou podstatu člověka a ignoruje úlohu a význam výchovy a sociálních podmínek v jeho rozvoji.

Klíčový význam pro rozvoj pedagogiky má Leninova práce „Materialismus a empiriokriticismus“. Leninská gnozeologie a její meritorní součást — teorie odrazu — osvětlily zákonitosti výchovně vzdělávacího procesu a umožnily vymezit úlohu výchovy a vzdělání v životě celé společnosti.

Sovětská pedagogika představuje kvalitativně i kvantitativně novou etapu:

1. je formulována jako marxisticko-leninská společenská věda;
2. kriticky přebírá progresivní myšlenky minulosti;
3. je těsně spjata s oblastí ideologie, tedy s konkrétními cíli a potřebami rozvoje člověka a společnosti, a tím je v přímé souvislosti se základními změnami společenských vztahů;
4. svou podstatou je internacionální, a tím se projevuje její celonárodní a všelidské poslání

Tím, že sovětská pedagogika vědecky zdůvodňuje celý systém komunistické

výchovy, stává se stejně jako věda materiální potencí společnosti, protože rozvíjí její materiální základy a tvoří dialektickou vazbu mezi rozvojem osobnosti a socialistickou přestavbou a výstavbou společnosti. Složitost tohoto procesu a jeho cílová hodnota zahrnují odraz materiálních a kulturních podmínek života a proces formování vědeckého světového názoru je tak spojován s výchovou ke komunistické mravnosti. Její spojování s úkoly budování nové společnosti objektivizuje spojitost mezi osvojováním vědomostí a společenským pracovním procesem. „Naše dílo je zabezpečené tím, že masy samy se podílejí na výstavbě nového socialistického Ruska. Učí se z vlastních zkušeností, z vlastních nezdarů a chyb, vidí, jak nevyhnutelné je vzdělání pro vítězné ukončení boje, který vedou.“⁴

Vítězství VŘSR, opírající se o revoluční rozmach a politickou aktivitu lidu v čele s leninskou stranou, přineslo na pořad dne otázku lidové výchovy a vzdělání s ještě větší naléhavostí. Velká říjnová socialistická revoluce uskutečnila zásadní převrat v dějinách lidstva, otevřela novou historickou epochu — cestu k socialismu a komunismu. Její všestranný vliv v důsledně uplatňované leninské politice se v plném rozsahu projevil v rozvoji socialistického školství a po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou v roce 1945 se její rysy začaly postupně realizovat i v naší školské soustavě.

Lenin psal ve své práci „Nejbližší úkoly sovětské moci“, že již na počátku existence sovětského státu je jednou z podmínek efektivnosti práce vzestup vzdělanosti a kulturní úrovně obyvatelstva. Rozvoj poznání, osvojování základů věd a vědeckého myšlení Lenin vždy spojoval s formováním vědeckého světového názoru, komunistického myšlení a přesvědčení. Hlavní myšlenky rozvoje komunistické výchovy, které měly programový význam pro rozvoj celé sovětské pedagogiky, vyjádřil Lenin ve svém projevu na III. sjezdu Komsomolu. Zde je vedle přístupu k odkazu minulosti a jejímu kulturnímu dědictví rozvinut i velkolepý program výchovy a vzdělání jako jednoty teorie a praxe, jako spojení školy se životem, jako jednoty ideově mravní výchovy a společenské angažovanosti a zároveň položen hlavní důraz na základní princip socialistické školy — jednotu výchovy a vzdělání. Lenin zdůrazňoval, že sovětská škola „má dávat mládeži základy vědomostí, zručnost, aby se sama dopracovala komunistických názorů, má z ní učinit vzdělané lidi. Když se v ní žáci učí, musí z nich za tuto dobu zformovat účastníky boje za osvobození od vykořisťování.“⁵

Leninské učení o komunistické výchově dává vědecky podloženou odpověď na otázku výchovy mladé generace v souladu s ekonomickými, politickými a kulturními potřebami v nových podmínkách budování socialistické společnosti.

Lenin ukázal, že světový názor se formuje především v procesu společensko-politické praxe v oblasti pracovního procesu. Právě v bohatosti a různorodosti forem výchovného procesu se upevňuje světový názor v souladu s rozvojem výrobních sil nové, socialistické společnosti. Od doby, kdy si marxismus-leninismus svými humánními myšlenkami stále více získává nejen mysl, ale i srdce lidí, vedou jeho nepřátelé proti němu stále zuřivější a nenávislnější boj. Zde však více a plněji platí Marxova slova: „Ideje, ke kterým rozum přikoval naše

svědomí — to jsou řetězy, jež člověk nemůže strhat, aniž rozerve své srdce.“⁶ Utváření vědeckého světového názoru je dialekticky propojeno se vztahem k práci, a tím s upevňováním komunistické morálky. V tom je nutno spatřovat základ pro mobilizaci duchovního rozvoje osobnosti. Tento rozvoj předpokládá i vnitřní uspokojování estetických potřeb člověka, bohatší vstřebávání a tvůrčí účast na umělecké tvorbě společně s estetickým vzděláváním a prožíváním.

Hlavní prvkem komunistické morálky je láska k práci. Znovu si v této souvislosti připomínáme slova z Leninovy „Velké iniciativy“: „Produktivita práce je konečnou nejdůležitější a hlavní pro vítězství nového společenského řádu. Kapitalismus může být a bude definitivně poražen tím, že socialismus vytvoří novou, mnohem vyšší produktivitu práce... V porovnání s kapitalistickou produktivitou práce je komunismus vyšší produktivitou práce dobrovolných, uvědomělých, sjednocených dělníků, využívajících pokročilé techniky.“⁷

Lenin věnoval velkou pozornost otázkám přípravy žáků na život, otázkám polytechnického vzdělání a spojení vyučování s výrobní prací. Nové pojetí, smysl a poslání práce mění její charakter, mění podmínky života obyvatelstva. V. I. Lenin upozorňoval na to, že není možné „představit si ideál budoucí společnosti bez spojení vyučování s výrobní prací mladé generace: ani vyučování a vzdělání bez výrobní práce, ani výrobní práce bez cílevědomého vyučování a vzdělání by se nemohla dostat na takovou úroveň, jakou vyžaduje současná úroveň techniky a stav vědeckých poznatků“.

Na tyto otázky poukazovala ve své knize „Lidové vzdělání a demokracie“ Naděžda Konstantinovna Krupská. Při rozpracování myšlenek o podstatě a významu polytechnického vzdělání a spojení vyučování s výrobní prací Lenin z této práce vycházel.

Když byl vysloven požadavek okamžitého přechodu k polytechnickému vzdělání, Vladimír Iljič Lenin ukázal na možnosti jeho realizace: návštěva nejbližší elektrárny a určitý počet přednášek s pokusy v elektrárně, praktické práce, které je možno provádět s elektřinou, exkurze do závodů, sovchozů, mobilizace inženýrů, agronomů a všech, kteří absolvovali fyzikálně matematické fakulty univerzit, k realizaci těchto opatření, zřizování malých muzeí polytechnického vzdělání apod.

Je třeba poznamenat, že realizace leninských myšlenek se dále rozvíjí v souladu s tempem rozvoje materiálně technické základny, se změnou charakteru a struktury pracovní činnosti. Práce dává člověku možnost promyslet a vyjádřit skutečný vztah k novému životu.

Pro rozvoj sovětské moci, pro prosperitu ekonomiky a politické aktivity bylo nutné umožnit nejvyšší vzdělání všem dělníkům. Návrh komisariátu lidového vzdělání doplnil Leninovy myšlenky praktickými dodatky: hmotně, tj. pomocí stipendií, zajistit studenty z proletářských rodin a z rodin nejchudších rolníků. 11. února 1921 podepsal Lenin dekret rady lidových komisařů, podle kterého byly v Moskvě a Petrohradu zřízeny instituty pro přípravu rudé profesury, kde byly připravovány kádry pro výuku teoretické ekonomiky, historického materialismu, nejnovějších dějin a sovětské výstavby. Leninův diferencovaný a zásadový postoj k vysokoškolským kádrům umožnil vycházet z jejich perspekti-

vy — nástupu nových posluchačů z řad proletariátu. Vysoká škola byla vázána přísnými osnovami, vyučující museli vykonat speciální zkoušku z marxismu. Víra v tvořivé síly dělnické třídy, která se stala hnací silou nových technických i společenskovedných fakult, se naplnila v jednotě ideového zánícení, vědeckého osvojování a tvůrčí aplikace.

Lenin ve svém učení i v praxi spojil pedagogiku s ideologií dělnické třídy, nejdůležitější síly, již patřil budoucnost. Marxisticko-leninská pedagogika je prochnuta pedagogickým optimismem a humanismem reálného socialismu. Na jejím základě se formuje profil občanů socialistické společnosti s osobní záníceností pro věc socialismu a komunismu, s vysokou mírou společenské odpovědnosti a kvalifikační úrovně člověka, kterému nic lidského není cizí. Škola se stala školou života, bouřlivého života rozvinuté socialistické společnosti.

Pro dokumentaci je možno uvést alespoň tento fakt: V roce 1897 bylo v Rusku z celkového počtu obyvatel ve věku od 9 do 49 let 72 % negramotných, žen dokonce 83 %. Každé páté dítě nemělo vůbec možnost se vzdělávat. A současnost? Všemi stupni vzdělání prochází v Sovětském svazu 81 miliónů občanů. To znamená, že každý třetí sovětský člověk se vzdělává. Nyní má v SSSR 117 miliónů obyvatel vysokoškolské vzdělání a částečné nebo úplné střední vzdělání. V národním hospodářství bylo na počátku roku 1975 zapojeno 21,4 miliónů specialistů se středním odborným a vysokoškolským vzděláním, což je ve srovnání s počtem stejně kvalifikovaných kádrů v předrevolučním Rusku stotřináctkrát více.

Neustálý rozvoj vzdělávacího systému v SSSR progresivně reaguje na probíhající změny v oblasti sociální a ekonomické. To umožňuje naplňovat vlastní obsah tvůrčí potence a výrobní sféry, a naopak celá vědní odvětví nacházejí zde zdroje vlastního rozvoje. Dokladem toho je například příprava „učebně výchovných komplexů“ v SSSR, které usilují o neformální spojení s výrobní prací, přičemž nejvýznamnější je bezprostřední spojení škol a výrobních podniků. Tím také tyto komplexy významně přispívají k profesionální přípravě žáků. Znovu se zde prakticky i teoreticky promítá Leninova myšlenka, že základní osou nového systému vzdělání se musí stát „jednotná pracovní škola technického zaměření“.

Toto neformální spojení posiluje zejména výchovnou stránku vzdělávacího procesu, která má svůj základ v aktivní účasti žáků při řešení ekonomických otázek souvisejících s finanční efektivností provozů, v nichž jsou žáci přímými účastníky praktické výrobní činnosti.

Problematika dalšího rozvoje polytechnizace v leninském systému lidového vzdělání se plně uplatňuje ve všeobecně vzdělávací škole. Spojení školy se životem je naplňováno tím, že si žáci osvojují pracovní návyky, akceptují směry a tendence výroby, dochází ke spojení školy s pracovními kolektivy a přechází se od obecného pochopení významu práce k jejímu společenskému začlenění.

Rozvoj vzdělání po Velké říjnové socialistické revoluci pozitivně ovlivnil také rozvoj školství u nás. Nejvíce se projevil v programu, který se měl realizovat ve Slovenské republice rad. Vedle odluky církve od státu bylo vyhlášeno jednotné vzdělání, dále zavedení povinné školní docházky do 16 let pro chlapce

i dívky. Tím byl zvýrazněn demokratický, pod vlivem VŘSR socialisticky orientovaný školský program.

Po osvobození naší republiky v roce 1945 byla ona demokratická tendence výslovně vyjádřena v programu vlády Národní fronty a otevřela pramen vzdělání a kultury nejširším vrstvám. Teprve vítězství pracujícího lidu vedeného KSČ v únoru 1948 dovedlo i perspektivu jednotné školy k zákonnému vyjádření a praktickému realizování. Zákon o jednotné škole, schválený Národním shromážděním na jaře téhož roku, odstranil dvoukolejný systém školství a vytvořil základy pro skutečně socialistické školství, jehož struktura i obsah byly poprvé formulovány vládou sovětů po VŘSR a staly se vzorem pro naši jednotnou školu. Ideje Velkého října v duchu socialistického humanismu a komunistického internacionalismu položily základy našemu školství. Dokument o dalším rozvoji československé výchově vzdělávací soustavy je dokladem systematické, ideově koncepční školské politiky naší strany právě v duchu těchto myšlenek.

Velká říjnová revoluce tím, že změnila materiální podmínky, obnovila svět duchovního bohatství člověka a jeho intelektuální a tvůrčí schopnosti našly možnost plného rozvoje a uplatnění v naší společnosti. Leninské pojetí výchovy a vzdělání je základem rozvoje marxistické pedagogiky a společenské praxe.

Marxistická pedagogika nastolila nejen vrcholovou etapu pedagogické vědy, ale určila také směr jejího dalšího vývoje a rozvoje. Vychází z marxismu-leninismu jako světónázorového i metodologického základu. V pedagogickém procesu se spojuje socialistická společenská skutečnost a individuální možnost s komunistickou perspektivností. Marxisticko-leninská pedagogika je strategicky a společensky angažovaná, má nejen charakter poznávací, ale také hodnotící a regulativní. Zdrojem pedagogického optimismu je humanismus. V socialistické společnosti dosahuje marxistická pedagogika svoje kvalitativně odpovídající dimenze v těsném spojení s politikou marxisticko-leninské strany, která je inspirátorem a garantem společenského vývoje. Proto označení socialistická pedagogika vyjadřuje společenskořádní určení pedagogiky jako sociální, dialektické a dynamické vědy, těsně spjaté s ideovými principy vědeckého socialismu. V souladu se základními rysy socialistické společnosti, s jejími cíli, potřebami a tendencemi vývoje formuluje svoje cíle a úkoly. Naplňuje základní leninský princip jednoty teorie a praxe. Zkoumá nejen konkrétní skutečnost, ale i optimistickou perspektivnost. Inspirujícím pramenem socialistické pedagogiky a jejího permanentního rozvoje je pedagogický proces a pedagogická praxe. Ve vzájemné souvislosti jsou obohacovány všechny složky pedagogického procesu a je uplatňováno komplexní pojetí pedagogiky jako vědy empirické a teoretické.

Velkolepý dynamický proces přeměny světa zachvacuje nejen oblast společenských změn, ale také krystalizující nové formy lidského soužití. V nových společenských skutečnostech se vytváří míra celospolečenské odpovědnosti, racionálně pochopené a emocionálně propojené aktivní angažovanosti. Vyzbrojena marxisticko-leninským učením stává se dělnická třída silou, která mění svět. Neprožívá svůj život na okraji dramatického času, ale uvnitř jeho revolučního dění

Socialistická pedagogika v celém rozsahu akceptuje princip marxisticko-leninské stranickosti, ideové zásadovosti a společenské angažovanosti. Inspirována vědeckou ideologií dělnické třídy rozvíjí se socialistická pedagogika jako věda navazující na pokrokové tradice minulosti, zpřístupňující fakta současnosti. Přitom musí brát v úvahu skutečnost třídně rozděleného světa a nepomíjet kritiku buržoazních pedagogických teorií z pozic marxismu-leninismu.

Nové společenské podmínky daly možnost rozvoje všem tak, aby lidská individualita vyjadřovala svou rozmanitost všestrannost rozvoje člověka. Vždyť, jak řekl V. I. Lenin, „osobovat si právo na to, že učiníte všechny lidi stejnými, je nejpustší fráze a nejhoupější výmysl“. Hlavním úkolem socialistické výchovy je rozvinout schopnosti člověka v souladu se společenskými potřebami i osobními možnostmi. Jde o ideověpolitické hledisko, které spojuje podmínky společenské výstavby a společenského vývoje s individuálním rozvojem a osobní perspektivou. Socialistická výchova připravuje člověka k angažované činnosti pro společnost, k tvůrčí odborné práci a k aktivní účasti na kulturním životě. Pro ideové přesvědčení a harmonický rozvoj osobnosti je rozhodující organické spojení rozumové i citové sféry, životní zkušenosti a osobní zánícenosti. Jde nám samozřejmě o všestranný rozvoj všech členů společnosti. Socialistická pedagogika naplnila tuto demokratickou zásadu realitou marxistickoleninského humanismu a spojila svoje výchovné cíle s ideály proletářského internacionalismu.

Bylo by mylné domnívat se, že vše je jasné, uspořádané a připravené přijmout naše požadavky. Musíme vycházet z podmínek rozvíjející se socialistické společnosti a vzhledem k perspektivním cílům a společenským záměrům v dialektické vazbě výchovných činitelů socialistické současnosti a komunistické budoucnosti plně rozvíjet systém komunistické výchovy. Akceptovat třídní podmíněnost funkce, cílů, úkolů a charakteru výchovy znamená akceptovat v rámci specifiky socialistické pedagogiky její objektivně historickou programovost v attributech komunistické výchovy.

Komunistickou výchovu není možno jednoduše ztotožňovat s politickovýchovnou prací. Politická výchova je však neoddělitelnou součástí jejího procesu, protože naplňuje společenský smysl a poslání přípravy člověka v naší současnosti. Komunistická výchova je procesem dialektického a dynamického utváření osobitých stránek člověka v oblasti světonázorové, mravní, politické a odborné přípravy. Takto pojatá výchova zrcadlí komplex vlastností, které jsou charakteristické pro dělnickou třídu, a zároveň v sobě zahrnují nejprogresivnější a nejhumánnější dědictví lidského pokroku. Je nezvratným důkazem Leninovy teze, že socialismus a komunismus není možno vybudovat pomocí politické fráze, ale vlastní produktivní prací, jež je rozhodující pro vítězství i upevnění nového společenského řádu.

Vedoucí silou socialistické společnosti je a bude silná a vyspělá dělnická třída. Její pracovní iniciativa je tvořivým podkladem pro rozvoj socialistického přesvědčení a socialistického vztahu k práci. Proto musíme plně využívat hnutí brigád socialistické práce, vysoko vyzdvihnout heroickou úlohu dělnické třídy vedené komunistickou stranou, široce rozvinout konkrétní marxistickou propagandu, dát konkrétní vzor pro konkrétní úkoly. Nesmíme používat sché-

mat, protože všude žijí lidé, a těm, kteří kráčejí vpředu, náleží hrdinsky prostý titul člověk naší doby.

Komunistická výchova má v životě socialistické společnosti svoje nezadatelné místo. Sepětí s jejím programem je vyjádřeno v socialistickém pojetí smyslu a poslání života. „Žít velký, ideový život, to znamená žít pro společné zájmy, nejpokrokovější a nejpřednější zájmy své doby, své socialistické vlasti.“⁸

Jestliže rozvíjející se socialistická společnost naplňuje Marxovu a Engelsovu tezi o tom, že „myšlenky vládnoucí třídy jsou vládnoucími myšlenkami“, pak také komunistická výchova musí být jasně zaměřena a ideově propojena se zápasem o politické uvědomění, kulturní povznesení a ekonomickou prosperitu.

Právě tyto aspekty v současné době bezprostředně souvisejí s řešením zásadního a programového úkolu sovětské současnosti — s urychlením sociálně ekonomického rozvoje. Intenzifikace národního hospodářství předpokládá nejen přestavbu hospodářského a sociálního mechanismu, ale také, v souladu se závěry XXVII. sjezdu KSSS, zásadní strukturální změny sovětského školského systému. Úzké propojení mezi vědou a výrobou, mezi teorií a praxí, mezi sférou vědění a oblastí realizace programového řešení nových hospodářských úkolů se promítá do celistvosti úkolu „Základních směrů přestavby vysokého a středního odborného školství v SSSR“.

Struktura národního hospodářství předpokládá adekvátní přípravu kádrů jak se středním, tak i vzrůstajícím podíl odborníků s vysokoškolským vzděláním. Dosavadní extenzivní způsob výroby se negativně promítal i do kvantitativních přístupů a požadavků na obsah vzdělání i rozsah oborů. Znovu se ukázalo, že praxe je nejenom prověrkou úrovně teorie, ale také zdrojem problémů a nositelem nových požadavků. „Ekonomický a sociální dopad výsledků činnosti vysokých a středních odborných škol silně snižuje velké nedostatky při uplatnění odborníků. Zatímco zájmy urychlení vědeckotechnického pokroku vyžadují mobilizaci celého intelektuálního potenciálu země, prohloubila se tendence nehospodárného vztahu k jeho využití. Každý druhý odborník s vysokoškolským vzděláním pracuje v průmyslu ve funkci, kde se nevyžaduje získaná kvalifikace a odbornost.“⁹

Proto se klade důraz na progresivní způsob přípravy kvalifikovaných odborníků, kteří budou nositeli nových přístupů, nového myšlení strategické linie přestavby na intenzifikační faktory propojenosti vědy a praxe a jejich dlouhodobé působení jako integrujícího činitele vědy a techniky, jednotné státní politiky při urychlování vědeckotechnického pokroku.

S tím bezprostředně souvisí i aktuálnost optimalizace pedagogického procesu, tedy i jeho nová organizace, která „všestranně přihlíží k pedagogickým zákonitostem, vyučovacím zásadám, současným vyučovacím formám a metodám.“¹⁰

Jestliže dokument o zásadní přestavbě sovětského školství se týká bezprostředně středních odborných a vysokých škol, pak zprostředkovaně se promítá do celé sféry školského systému a je ho možno souhrnně označit jako integraci vzdělání, výroby a vědy. Usnesení zdůrazňuje potřebu rozpracování normativního právního základu, který umožní realizaci systému opatření užšího se-

pětí přípravy a výměny kádrů, provádění vědeckých výzkumů a ve svém důsledku povede k objektivizaci hodnocení vysokoškolské a odborné technické přípravy sférou praxe a k realizaci systému periodické atestace odborníků v odpovídajícím časovém intervalu, přibližně jednou za 3 až 5 let. Pro posílení stimulace kvality a odbornosti práce je třeba stanovit několik kategorií zařazení odborníka, které budou odpovídat kvalitě a charakteru vykonávané činnosti. Důsledná aplikace socialistického principu odměňování povede ke zvýšení prestiže vzdělání a k odstranění bezbřehé nivelizace, která ve svých důsledcích směřuje k povrchnosti a průměrnosti.

„Vzdělávací proces na univerzitách musí slučovat rozsáhlou teoretickou a aplikovanou přípravu, diferencovaný přístup k přípravě absolventů na pedagogickou, výzkumnou a výrobní činnost. Je třeba rozvíjet přípravu odborníků v nových interdisciplinárních oborech.“¹¹

Opatření ÚV KSSS a rady ministrů SSSR je ve svém komplexním pojetí zaměřeno na prohloubení ideově politické, odborné a praktické přípravy celé škály odborníků výrobní i nevýrobní sféry s výrazným akcentem na ideologickou práci se studenty. Požadavek zvýšení ideově teoretické a metodické úrovně vyučování marxismu-leninismu oživuje Leninovu myšlenku, že marxismu je třeba učit a učit se mu jako metodě, návodu, na jehož základě je možno adekvátně odrážet objektivní realitu, rozvíjet vědu, vzdělání, budovat socialistickou společnost.

Celý proces přestavby sovětské společnosti jenom dokumentuje leninské myšlenky, že pouze v procesu revoluční, vše přetvářející činnosti se vychovávají noví lidé. Leninské principy stranickosti, vědeckosti, objektivnosti, jednoty teorie a praxe, spojení školy se životem, bezprostřední aplikace vědy v praxi, tvůrčí samostatnosti, uvědomělosti a aktivity jsou syntetizujícím činitelem přeměn v pojetí výchovy a vzdělání v podmínkách reálného socialismu.

Společenská prospěšnost práce jako životní potřeby v procesu seberealizace člověka je nejenom ekonomickou, ale v nejširším smyslu svého pojetí také pedagogickou kategorií nového spojení vzdělání a společenské praxe, základem komplexního zhodnocování vědeckého a pedagogického potenciálu v podmínkách vědeckotechnického pokroku, socialistické přestavby a výstavby.

Revoluční změna člověka a světa, započatá Velkou říjnovou socialistickou revolucí před sedmdesáti lety, umožňuje realizovat revoluční přeměnu výchovy a vzdělání sovětské socialistické součastnosti a zrealizovat perspektivu komunistické budoucnosti.

MIROSLAV SOMR

POZNÁMKY

- ¹ Lunačarskij, A.: *Jednotná pracovní škola a kulturní činnost v Rusku*. Červen, roč. 3, č. 1, s. 77.
- ² Pavlík, O.: *Vývin sovietskeho školstva a pedagogiky*. Bratislava 1945, s. 177.
- ³ Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 41, s. 301.
- ⁴ Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 28, s. 13.
- ⁵ Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 41, s. 313.
- ⁶ Marx — Engels: *Spisy*, sv. 1, s. 131 — 132.
- ⁷ Lenin, V. I.: *Velká iniciativa*. Praha 1950, s. 26.
- ⁸ Kalinin, M. I.: *O komunistické výchově a vyučování*. Praha 1952, s. 103.
- ⁹ *Základní směry přestavby vysokého a středního odborného školství v SSSR*. Praha, ÚŠI 1987, s. 8 — 9.
- ¹⁰ Babanskij, J. K. — Potašnik, M. M.: *Pedagogická optimalizace*. Praha, SPN 1986, s. 15.
- ¹¹ *Základní směry přestavby vysokého a středního odborného školství v SSSR*. Praha, ÚŠI 1987, s. 17 — 18.